didaskalia
gazeta teatralna

Z numeru: **Didaskalia 159**
Data wydania: październik 2020
Źródło: https://didaskalia.pl/pl/artykul/noty-o-ksiazkach-2

/ teatr w książkach

Noty o książkach

Marcin Sanakiewicz, *Telewizja i performans. Eksperyment z myślenia o mediach, codzienności i polityce*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2020

Czym właściwie jest współczesna telewizja i jak możemy ją definiować? Jak rozumieć termin „telewizja performatywna”? Jak rytuały wytworzone przez kulturę telewizyjną niepostrzeżenie przenikają do codzienności? Kto, na jakich prawach i w jakim kontekście pojawia się w telewizji? Jak dystrybuowany jest czas antenowy? Jakie miejsce zajmuje telewizja w kształtowaniu opinii publicznej w XXI wieku? Jakie są przepływy i zależności pomiędzy telewizją a kulturą polityczną? Na te pytania (oraz na wiele innych) odnajdziemy odpowiedzi w książce Marcina Sanakiewicza *Telewizja i performans. Eksperyment z myślenia o mediach, codzienności i polityce* wydanej przez Księgarnię Akademicką we współpracy z Katedrą Performatyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w serii Interpretacje. Publikacja podzielona jest na cztery rozdziały – *Media i cielesność*, *Technokulturowa rama widzialności*, *W stronę demokracji performatywnej*, *Performatyzacja*

kultury politycznej (interpretacje) – z których każdy precyzyjnie i szczegółowo rozwija dane zagadnienie na podstawie rozmaitych metodologicznych ścieżek począwszy od Ervinga Goffmana, przez Michaela Foucaulta, a skończywszy na Gilles'u Deleuze i Félixie Guattarim.

W 2019 roku, w obiegu mainstreamowym, miały premierę przynajmniej trzy obrazy – dwa seriale i jeden pełnometrażowy film – podejmujące tematykę #metoo. Ramą spajającą te dzieła, oprócz kwestii przemocy seksualnej, było środowisko telewizyjne. To właśnie tam, w centrum świata nieposiadającego innej funkcjonalności poza własną, kwitło królestwo mobbingu, seksizmu, manipulacji politycznych, a także rosła w siłę kultura gwałtu. *Gorący temat* (reż. Jay Roach) oraz *Na cały głos* (reż. Kari Skogland) rozpracowywały budowany przez wiele lat mit Rogera Ailesa – szefa Fox News (amerykańskiego prawicowego kanału informacyjnego). Ailes był typową szarą eminencją trzymającą w garści cały klan Murdochów. Przez wiele lat uchodziło mu na sucho molestowanie i terroryzowanie pracownic stacji, a także szereg innych nadużyć. Wzbudzał strach, ale i szacunek. Poległ dopiero wtedy, gdy dziennikarka Gretchen Carlson obnażyła jego strategie, przedstawiając policji materiały dowodowe w postaci nagrywanych przez rok rozmów, w których Ailes proponował jej awans w zamian za seks oraz notorycznie komentował i zawstydzał kobiece ciała. W *Na cały głos* odnajdziemy również szczegółowo przedstawione polityczne manipulacje szefa Fox News, które pośrednio przyczyniły się do wygranej Donalda Trumpa w wyborach prezydenckich w 2016 roku. To jemu Ailes gwarantował znacznie dłuższy niż pozostałym kandydatom czas antenowy i jawnie wspierał jego kampanię – obserwujemy zatem realny i niebezpieczny transfer pomiędzy wnętrzem (mikroświatem telewizji) a zewnętrzem (społeczeństwem). Z kolei w świetnym *The Morning Show* (reż. Mimi Leder) przyglądaliśmy się losom prowadzących poranny program – uśmiechniętym

twarzom, które codziennie budzą Amerykę, sprzedając im raz po raz ten sam (można by powiedzieć: wyzuty z emocji, ale jednak nie, ciągle rezonujący) piękny amerykański sen, zbierający jednak krwawe żniwo wśród osób go podtrzymujących.

Mamy do czynienia z wyraźnym wzrostem zainteresowania tematyzowaniem medium telewizji w dziełach kultury. Nie chodzi jednak wyłącznie o przedstawianie zaplecza miejsca, do którego wielu i wiele wciąż chce się przedostać, a które dla zwykłych śmiertelniczek i śmiertelników pozostaje poza zasięgiem, lecz o pokazanie telewizji w znacznie szerszym kontekście. O rozpracowanie narosłych wokół niej mitów – nie tylko, by demagogicznym gestem wskazać zagrożenia, ale także (a może przede wszystkim), aby zauważyć jej potencjał „udziału i sprawczości w procesach kulturowych, społecznych i politycznych" (s. 11). Mam poczucie, że książka Sanakiewicza świetnie rezonuje z przywołanymi tekstami kultury i jest doskonałą skrzynką z narzędziami do analizy zarówno medium telewizyjnego, jak i jego reprezentacji. Autor rozpatruje telewizję w perspektywie trzech pojęć: obecności, istotności i sprawczości. Telewizja – w jego ujęciu – współtworzy normy kulturowe i społeczne, kształtuje praktyki dyskursywizacji rzeczywistości, a jej poetyka jest wciąż na tyle interesująca, że chętnie korzystają z niej także inne formaty. Jako medium telewizja jest nadal mocnym graczem konstytuującym rzeczywistość polityczną i społeczną – jakby wbrew wszystkim tym, którzy woleliby ogłosić jej śmierć – dystrybuuje widzialność, a w konsekwencji również i władzę. Umieszczając telewizję w perspektywie performatywnej, autor otwiera przed czytelnikami i czytelniczkami szeroko zakrojoną przestrzeń, w której nie jest ona odchodzącym do lamusa fragmentem kultury masowej, a integralnym elementem tworzącym – nierzadko poza naszą świadomością – codzienność.

Wiktoria Tabak

Niespodziewane alianse. Sztuki performatywne jutra, red. Mateusz Borowski, Mateusz Chaberski, Małgorzata Sugiera, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2019

Zbiór tekstów, w których autorki i autorzy starają się odkrywać przed czytelnikiem zjawiska artystyczne sytuujące się na pograniczu działań o ustalonych konwencjach, jak również próbują przełamać tendencję do zamykania refleksji nad tego rodzaju twórczością w ramach jednej dyscypliny naukowej. Pod tym względem pozycja ta może przypominać poprzednie tomy z serii Interpretacje Księgarni Akademickiej, przede wszystkim książkę *Fikcje jako metoda. Strategie kontr[f]aktualne w pisaniu historii, literaturze i sztukach* (red. Małgorzata Sugiera), w której – podobnie jak w przypadku *Niespodziewanych aliansów* – jednym z kluczowych zagadnień był problem użyteczności refleksji spekulatywnej w opisywaniu złożonej współczesności.

W przeciwieństwie do wspomnianego tomu, *Niespodziewane alianse* zostały podzielone na trzy części, z wieloma jednak punktami wspólnymi. I tak autorzy pierwszej z nich skupiają się przede wszystkim na poszerzeniu spojrzenia na naukę jako praktykę performatywną, pod pewnymi względami nieodległą od działań artystycznych. Szczególnie interesująco przedstawia się rozdział *Laboratorium jako przestrzeń i miejsce: performans sztuki i teorii* (Jussi Parikka), w którym odświeżona zostaje koncepcja laboratorium jako miejsca produkcji wiedzy (a także sztuki), i to nie tylko w kontekście

bodaj najbardziej rozpowszechnionego ujęcia tego zagadnienia, czyli myśli Brunona Latoura.

W drugiej części poruszony został temat zmian w obrębie pojmowania doświadczenia zmysłowego, które zachodzą w ostatnich latach w wyniku różnorakiego przeformułowywania stosunku człowieka do otaczającej go rzeczywistości. Autorki i autorzy szukają m.in. przykładów hybrydycznych form doświadczania, w których własny aparat sensoryczny zostaje uzupełniony o protetyczne narzędzia, zmieniające i uzupełniające codzienne doznania (od często już wykorzystywanych w sztuce słuchawek po wciąż rzadkie przykłady nieoczywistych urządzeń, jak np. wibrujące na ciele „wibropiksele"). Na szczególne docenienie zasługuje znaczna liczba interesujących przykładów praktyk artystycznych, których opisy odnajdujemy w poszczególnych rozdziałach tego fragmentu książki.

Wreszcie autorzy części trzeciej odnoszą się do wyzwań stawianych przed człowiekiem w zakresie budowania nowych zbiorowości, opartych na innego rodzaju więziach, wymykających się tradycyjnie pojmowanej wspólnotowości (i klasycznie ujmowanym podziałom). Z oczywistych względów na pierwszy plan wysuwa się tu problem zmian klimatycznych i projektów artystycznych nawiązujących do nowych sposobów formułowania dyskursu ekologicznego. I tu mamy do czynienia z bogatym wachlarzem przykładów projektów artystycznych, które – w duchu ekokrytycznej refleksji twórczej – próbują odrzucać utarte schematy myślenia o tym, co w świecie występuje wspólnie, a co odrębnie, na rzecz nieoczywistych połączeń – aliansów – między pozornie odległymi od siebie zjawiskami.

Maciej Guzy

Źródło: *https://didaskalia.pl/artykul/noty-o-ksiazkach-2*